
Den mystiska valutaunionen

Inget inslag i EUs fortsatta utveckling torde påverka de enskilda ländernas ställning så mycket som en monetär union med en gemensam valuta. I jämförelse härmed lär en eventuell matchande sysselsättningsunion bli en pappersprodukt, vars främsta politiska uppgift väl emellertid är att på idéstadiet tjäna som lockbete – ordet sysselsättningsunion är ju tilltalande – i den opinionsbildande processen för att vinna acceptans för EMU.

Trots EMUs dominerande betydelse spelade frågan länge en underordnad roll i den inhemska politiska debatten. I den statliga televisionens huvuddebatt mellan partierna inför EU-valet ägnades inte många minuter åt EMU. Först i slutet av september tycktes det bli något större intresse för frågan.

Våra politiska ledare verkar nu sunt villrådiga efter den tveksamhet som många tunga ekonomer visat inför EMU-projektet. Regeringsföreträdare har anfört det senare som ett av skälen till att vänta med att ta ställning. Villrådigheten tycks gälla både projektet som sådant och huruvida Sverige bör delta om valutaunionen bildas som det är tänkt.

När det gällde att ta bort hindren för varor och produktionsfaktorer att fritt passera gränserna inom Väst-europa var ekonomerna snarare pådrivare än skeptiker. Frihandeln som princip har sedan de klassiska ekono-

mernas dagar hört till de normativa standardinslagen hos huvudfårans ekonomer, låt vara att de senaste decenniernas teoretiska utveckling gjort den något mindre självklar än tidigare. Varför är det inte givet att man bör ge politikerna stöd om de vill gå vidare även på vägen mot en gemensam valuta?

Problemet ligger i att ett optimalt valutaområde har begränsad omfattning. Det är länge sedan grundförutsättningarna formulerades och avvägningssproblemet började penetreras i litteraturen. I en klassisk uppsats från början av 1960-talet visar författaren (Mundell) att ett valutaområde under rimliga förutsättningar bör kännetecknas av att produktionsfaktorerna är lätttrörliga inom valutaområdet för att full sysselsättning och låg inflation skall kunna råda.

Tar man bort förskjutningar i valutakurserna som en av anpassningsmekanismerna efter det att olika länders villkor förändrats på ett asymmetriskt vis – och sådana förändringar kommer alltid att inträffa – så faller anpassningsbördan desto tyngre på återstående mekanismer som löner och sysselsättning. Eftersom de nominella lönerna är tämligen trögrörliga, i varje fall nedåt, och eftersom arbetskraften av olika skäl – önskan att leva bland anhöriga och vänner, känslomässig bundenhet till hus och hem, språket etc – är mindre rörlig över stora områ-

den än över små talar detta för att valutaområdena bör vara små och många. Om inga ytterligare faktorer skulle beaktas vore det önskvärt med en egen valuta i t ex varje kommun.

Men å andra sidan är det också kostnader förenade med att ha många valutor med rörliga kurser: transaktionskostnader, risk och osäkerhet vid finansiella placeringar och handel, och kanske svårigheter att tolka informationsinnehållet i priserna etc. Om enbart dessa faktorer skulle beaktas vore det tvärtom vettigt med en enda världsvaluta.

Avvägningen leder i praktiken till att ett valutaområde varken bör vara mycket stort eller mycket litet. Vidare står valet i verkligheten inte mellan de optimala valutaområdena och EU-området, utan mellan nuvarande valutaområden och EU-området (eller möjligen konglomerat inom EU).

Redan i samband med bildandet av EEC 1957 diskuterades det om det var förnuftigt att gå vidare mot en gemensam valuta. James Meade, Nobelpristagare 1977 tillsammans med Bertil Ohlin, menade att förutsättningarna för en gemensam västeuropeisk valuta inte existerade, och att särskilt bristen på rörlighet hos arbetskraften gjorde att ett system med flexibla växelkurser skulle fungera bättre. Tibor Scitovsky argumenterade tvärtom för en gemensam valuta, men han tillade att åtgärder måste vidtas för att öka arbetskraftens rörlighet och underlätta en övernationell sysselsättningspolitik.

"Om EMU skall fungera måste en svensk skogsarbetare vara beredd att ta jobb i en fransk vingård" är en formulering som har ungefär samma in-

nebörd och som lär ha använts nyligen på en SNS-konferens. Det återstår att fråga skogsarbetarna – eller snarare skogsarbetarfamiljerna – om de är beredda att utvandra för att göra EMU-projektet framgångsrikt. EMU blir i ett sådant läge snarast ett mål i sig och inte ett medel för att bland annat göra det lättare att bo kvar i sitt hemland.

I vad mån skulle det nuvarande valutasystemets kostnadssida påverkas av införandet av en gemensam EU-valuta? I en översiktsartikel nyligen över forskningen på området visar Clas Wihlborg dels att kostnaderna för att ha flera valutor inte är särskilt stora, och att det därför inte finns så mycket att vinna här, dels att det i vissa fall är oklart i vilken riktning kostnaderna skulle påverkas av ett systembyte.

De direkta transaktionskostnaderna vid handel mellan EU-länderna har i olika studier uppskattats till mellan 0,1 och 0,5 procent av BNP. Om dessa kostnader helt eliminerades skulle effekten på BNP alltså vara av ungefär samma storleksordning som effekten av att 1 maj infaller på en söndag i stället för på en vardag, och alltså vara värd ungefär samma uppmärksamhet. Vidare kan företagens risker av flervalutasystemet utan större kostnader hanteras genom diversifiering och *hedging*, och de skulle för övrigt kanske ersättas av andra risker och osäkerheter vid en gemensam valuta. Inte heller informationsinnehållet i varupriserna behöver nödvändigtvis vara bättre vid en gemensam valuta, eftersom i ett flervalutasystem förändringar i växelkurserna kan innehålla information om störningar i de enskilda ländernas ekonomier.

Det som i stället förs fram som en potentiellt möjlig vinst av EMU är att en politiskt oberoende stark europeisk centralbank skulle kunna ha låg inflation som det centrala målet, och lättare kunna nå detta mål än nationella centralbanker som utsätts för tryck att ta även andra hänsyn. En sådan prioritering av mål och fördelning av makt är emellertid inte okontroversiell.

Ståndpunkten torde också implicera ett stort mått av anpassningsoptimism i den meningen att om växelkursen omöjligt kan anpassa sig så kommer marknadens institutioner och aktörer att "acceptera att tvingas" anpassa sig på annat vis, t ex genom att flytta eller genom att godta att löner inte bara kan höjas utan även sänkas.

Det gamla talesättet "vi vet vad vi har men inte vad vi får" passar på stora delar av EMU-projektet. I de delar där vi vet något om effekterna talar kunskapen långt ifrån alltid till projektets fördel. I det perspektivet är EMU-euforin hos många europeiska politiker oroande.

Vare sig EMU är bra eller inte finns det en viss sannolikhet för att valutaunionen bildas som planerat och att Sverige måste ta ställning till om man vill ingå eller försöka hålla sig utanför. Den svenska regeringen har nu tillsatt en utredning om konsekvenserna av ett svenskt EMU-medlemskap. Måtte utredningen avhålla sig från frestelsen att presentera räkneexempel med utfallet för huvudalternativ och andrahandsalternativ angivna i siffror för att i någon mån tillfredsställa orealistiska förväntningar på precisa resultat! Erfarenheten, bl a från EG-konsekvensutredningen för ett par år se-

dan, visar att sådana räkneexempel lätt tolkas som sanningar när de når media och den politiska debatten. Det skulle kunna leda till rejäla misräkningar en bit in på tjugohundratalet.

BO SANDELIN